

Streszczenie

Problem naukowy tej pracy jest ukazanie, kiedy bezdzietność małżonków spowodowana niektórymi problemami z płodnością jest przyczyną nieważności małżeństwa z punktu widzenia prawa kanonicznego. W tym celu oferuje kompleksowe spojrzenie na płodność małżeńską jako zasadniczy cel małżeństwa z punktu widzenia prawa kanonicznego, indywidualnych problemów związanych z realizacją płodności małżeńskiej, ale zwłaszcza możliwego wpływu tych indywidualnych problemów na ważność małżeństwa ze względu na praktykę jednego konkretnego sądu, jakim jest w przypadku tej pracy Metropolity Trybunał w Bratysławie.

W pierwszym rozdziale pracy, którego metoda jest syntetyczna, powinniśmy bowiem najpierw zapoznać się z biblijną koncepcją małżeństwa, którą Bóg stopniowo objawia nam w dziejach ludzkości. Mówią o niej zawarte w Księdze Rodzaju opowieści o parach małżeńskich, które Bóg pobłogosławił potomstwem, ale również dzieje małżeństw, które na poczęcie dziecka czekały aż do starości w przekonaniu, że ich niezdolność do poczęcia potomstwa stanowi karę za grzechy. Całe Pismo święte stopniowo objaśnia i dopełnia znaczenie i cel płodności małżeńskiej oraz związanego z nią Bożego błogosławieństwa. W drugiej części widzimy, że nauczanie Biblii stało się punktem wyjścia dla zrozumienia pojęcia płodności małżeńskiej w naukach Ojców Kościoła, jak i dla refleksji starożytnych i nowożytnych filozofów chrześcijańskich. Wszystkie te spojrzenia na płodność małżeńską są formalnie objaśnione i potwierdzone w nauce oficjalnej Magisterium Kościoła, a zatem w nauce papieży i soborów. W tym kontekście szczególne miejsce zajmuje święty Jan Paweł II, który w swoich pismach poświęca temu tematowi nadzwyczajną uwagę.

Trzecia część rozdziału pokazuje, że podstawowy kąt widzenia na całą problematykę ma charakter prawny, dlatego główna uwaga koncentruje się na płodności małżeńskiej rozpatrywanej z punktu widzenia prawa. Już świat antyczny postrzegał posiadanie potomstwa jako główny cel i sens małżeństwa. To przekonanie znalazło swoje miejsce w refleksjach filozofów antycznych, a przede wszystkim zostało zawarte w dwóch systemach prawnych będących głównymi źródłami prawa kanonicznego. Prawo żydowskie zawarte w Torze, jak i klasyczne prawo rzymskie są dowodem na to, że prokreacja człowieka w związku małżeńskim jest kwestią, która dotyczy nie tylko konkretnej rodziny, lecz także całego społeczeństwa. Z uwagi na status mężczyzny, który w wymienionych kulturach jest ugruntowany historycznie

jako odpowiednik głowy rodziny lub ojca rodziny, możemy stwierdzić, że od powstania naszej cywilizacji aż do czasów współczesnych potomstwo było postrzegane jako spełnienie męskich praw reprodukcyjnych. Potwierdza to fakt, że już świat starożytny znał adopcję jako jedną z możliwości realizacji praw reprodukcyjnych mężczyzny.

W czwartej części rozdziału widzimy, że prawo kanoniczne, zarówno wschodnie jak i zachodnie, zawiera zgodną definicję umowy małżeńskiej, która w prawie kanonicznym ma swoje jasno określone cechy i cele. Należy do nich również dobro potomstwa, które zawsze było rozumiane jako jeden z celów małżeństwa, choć w aktualnym prawodawstwie nie ma już statusu celu nadrzędnego, jak było to dotychczas. Jego wykluczenie w drodze pozytywnego aktu woli powoduje nieważność zgody małżeńskiej, podczas gdy w przypadku niemożności jego spełnienia jest przedmiotem głębszej refleksji i zależy od konkretnych okoliczności. W tej sekcji zawiera przegląd tych kanonów, które wskazują na możliwą nieważność małżeństwa z powodu bezpośredniego lub pośredniego wykluczenia płodności małżeńskiej lub możliwości jej wykonania z różnych powodów. Kwestie prawne związane z ważnością małżeństwa opisano nie tylko w literaturze fachowej, lecz także w orzeczeniach Roty Rzymskiej, której jurysprudencja stanowi istotną część prawidłowego orzekania poszczególnych lokalnych trybunałów kościelnych.

Rozdział drugi pracy, którego metoda jest analityczna, zajmuje się indywidualnymi sytuacjami, w których pary małżeńskie znajdują się pod względem niezdolności lub niechęci do posiadania dziecka, a tym samym omawiają indywidualne problemy tych par z płodnością. Dziś coraz częściej spotykamy się z parami, które z różnych powodów odkładają poczęcie dziecka na później. Przesunięcie poczęcia dziecka w czasie przy wzajemnym porozumieniu nie musi jeszcze oznaczać nieważności małżeństwa z powodu wykluczenia dobra potomstwa. Trwałe wykluczenie dobra dziecka w chwili zawarcia małżeństwa przez jedną lub obie strony powoduje już jednak nieważność zgody małżeńskiej. Ponadto w dzisiejszej cywilizacji wręcz modnym trendem staje się korzystanie z zalet wspólnego życia bez dziecka, które jest traktowane jako zbędne obciążenie nie tylko dla samych małżonków, ale od niedawna również dla planety. Różne przyczyny odroczenia lub trwałe wykluczenie potomstwa jest tematem większości tego rozdziału.

Druga część rozdziału mówi nam, że problemy w dużej mierze uzależnione są od ludzkiej psychiki. Bywają sytuacje, w których jeden z małżonków cierpi na zaburzenia osobowości skutkujące niezdolnością do poczęcia potomstwa lub do podjęcia decyzji o jego posiadaniu. Zdarza się również, że zdrowa psychicznie strona świadomie decyduje się na

nieposiadanie dziecka z małżonkiem, który cierpi na takie zaburzenie, ponieważ nie wyobraża sobie sprowadzenia dziecka do środowiska, które byłoby niezdrowe dla jego wychowania.

W ostatnich latach coraz częściej spotykamy się jednak z sytuacją, w której pary małżeńskie nie są zdolne do poczęcia dziecka. Dwie ostatnie części rozdziału dotyczą zatem indywidualnych przyczyn niepłodności pierwotnej i wtórnej, czyli niemożności poczęcia dziecka. Przybliżenie poszczególnych przyczyn niezdolności do poczęcia dziecka ze strony mężczyzn i kobiet, czy też niezdolności do donoszenia ciąży przez kobietę, jest przedmiotem opracowanych przez ekspertów tematów z dziedziny medycyny i biologii. Genetyka, urazy, choroby i ich następstwa, postęp cywilizacyjny, zanieczyszczenie środowiska naturalnego, mogą być przyczyną coraz częstszych przypadków niepłodności zarówno u mężczyzn, jak i u kobiet.

Rozdział trzeci pracy, którego metoda jest krytyczna, poświęcony jest krytycznej ocenie treści i formalnych aspektów wybranych orzeczeń Trybunału Metropolitalnego w Bratysławie, które dotyczyły małżeństw bezdzietnych. W praktyce trybunałów kościelnych częste są przypadki bezdzietnych małżeństw. Jak pokazały badania przeprowadzone na potrzeby niniejszej pracy, w Trybunale Metropolitalnym w Bratysławie przypadki te stanowiły wyraźną większość. Po przeanalizowaniu całego archiwum Trybunału stwierdzono, że około 80% przypadków dotyczyło bezdzietnych małżeństw. Około jednej trzeciej tej liczby rozpatrywano pod kątem wykluczenia posiadania potomstwa przez jedną lub obie strony, natomiast pozostałe dwie trzecie stanowiły przypadki wywołane przez różne przyczyny niezdolności do spłodzenia potomka. Właśnie dlatego tematem niniejszej pracy są problemy z płodnością, ponieważ zdefiniowane w ten sposób badanie uwzględnia wszystkie przypadki bezdzietności w małżeństwie, które były przedmiotem postępowania przed Trybunałem Metropolitalnym w Bratysławie w ciągu pierwszych dziesięciu lat jego istnienia.

Efektom tej pracy jest stwierdzenie, że dzietność małżeńska jest jednym z fundamentów funkcjonowania społeczeństwa ludzkiego na przestrzeni dziejów i we wszystkich kulturach. Płodność małżeńska stanowi jeden z fundamentów funkcjonowania ludzkiego społeczeństwa w całym dziejach i we wszystkich kulturach. Z punktu widzenia wiary jest absolutnym fundamentem Bożego planu wobec człowieka, który realizując go w ten sposób kontynuuje dzieło stworzenia. Z punktu widzenia filozofii jest przedmiotem refleksji o funkcjonowaniu społeczeństwa i jego zdolności do przetrwania. Z punktu widzenia prawa jest

traktowana jako instytucja zachowania dobra społecznego; przepisy prawa chronią je i wspierają.

Sędziom kościelnych czy szeroko specjalistom prawa kanonicznego nie jest łatwo poruszać się w specjalistycznej problematyce związanej z płodnością. Choć podstawowe informacje mogą zdobyć w ramach studiów teologicznych, wskazane jest uzupełnianie przez nich wiedzy na ten temat. Dla sprawiedliwego orzekania sądów kościelnych niezbędna jest zatem pomoc specjalistów z poszczególnych dziedzin.

Zaletą tej pracy jest to, że może ona pomóc sędziom kościelnym lepiej zrozumieć szeroki temat kwestii płodności. Dla pracowników sądów kościelnych może być przydatne zestawienie poszczególnych problemów z płodnością, a przynajmniej podstawowe informacje na temat związanych z tym tematem specjalistycznych kwestii. Dzięki wykorzystanej literaturze fachowej, która zazwyczaj nie znajduje się w bibliotece kanonika, można lepiej poznać najczęstsze przyczyny wykluczenia dobra potomstwa przez mężczyzn i kobiety oraz przyczyny działania w celu zapobiegania poczęciu potomstwa.

Praca wskazuje również, że współczesny mężczyzna z różnych powodów postrzega płodność małżeńską jako problem. Albo chce jej uniknąć, bo z jakiegoś powodu decyduje się nie mieć dzieci, albo za nimi tęskni, ale nie może urodzić dziecka. W obu przypadkach takie problemy z płodnością z punktu widzenia prawa kanonicznego mogą spowodować nieważność zgody małżeńskiej, która jest przedmiotem dochodzenia sądów kościelnych.

Ogólna korzyść z tej pracy polega na tym, że może pomóc sędziom kościelnym lepiej zrozumieć szeroki temat problemów z płodnością. Przegląd indywidualnych problemów z płodnością i przynajmniej podstawowe informacje na tematy zawodowe związane z tematem mogą być przydatne dla pracowników sądów kościelnych. Dzięki używanej literaturze fachowej, której normalnie nie ma w bibliotece kanonistów, można lepiej zrozumieć najczęstsze przyczyny wykluczania dobrego potomstwa zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety, a także działania mające na celu zapobieganie porodom.

Specyficzną nowością tej pracy jest fakt, że indywidualne problemy z płodnością i ich wpływ na ważność małżeństwa ilustruje praca konkretnego sądu kościelnego - Metropolitan Trybunał w Bratysławie.